

*Memory of Descendants /
Паметта на потомците*

**СПОМЕНИ ЗА НАШИЯ ПРЕПОДАВАТЕЛ
ОТ ВВМУ „Н. Й. ВАПЦАРОВ“
ПО ТЕОРЕТИЧНА МЕХАНИКА КАПИТАН I РАНГ
О.Р. ДОЦ. Д-Р ИНЖ. ЦВЕТАН ИЛИЕВ ПАПАЗОВ –
УЧЕН, ИЗОБРЕТАТЕЛ, ИЗПИТАТЕЛ,
ПЕДАГОГ И ДУШЕВЕД**

Илия Пеев

Висше военноморско училище „Н. Й. Вапцаров“ – Варна

Резюме. Статията е посветена на 135-ата годишнина на ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ – Варна. Представени са педагогическите възгледи и педагогическата дарба на капитан I ранг о.р. доц. д-р инж. Цветан Папазов, преподавател по теоретична механика. Специално внимание е отделено на педагогическите методи и харизматичните личностни качества на капитан I ранг Цветан Папазов, на неговата ерудиция и изследователски талант.

Статията съпоставя, сравнява и хармонизира научните умения на капитан I ранг Цветан Папазов и художествените похвати на Никола Вапцаров да вдъхнат на машината Душа, Душа на корабите, Душа на новите машини.

В резултат на изследването е направено предложение до Международната морска организация в Лондон за учредяване на Вапцаровска международна морска премия.

Keywords: Naval Academy, Papazov, Vaptsarov, pedagogical outlook and methods, the Vaptsarov International Maritime Prize

Ученикът не е съд, който трябва да бъде запълнен, а факел, който трябва да бъде запален.

Плутарх

Ако всички преподаватели осъзнаят, че именно качеството на мисловния процес, а не фабрикуването на верни отговори, е мярката за образователен растеж, то ще се случи нещо съвсем малко по-различно от революция в обучението.

Джон Дюи

Добрите учители са чудесни. Те променят живота на хората. Ние се нуждаем от тях. Проблемът е, че повечето училища не обичат добрите учители. Те са организирани така, че да ги смажат, да ги „бюрократизират“ и да ги усреднят.

Алберт Айнщайн

Изразените мисли на Плутарх, Джон Дюи и Айнщайн за преподавателите с най-голяма сила се отнасят за нашия преподавател по теоретична механика във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ от 1951 г. до 1976 г. капитан I ранг о.р. доц. д-р инж. Цветан Илиев Папазов (21.04.1927 г. – 27.04.2005 г.), чието име сред възпитаниците на Морското училище е обвеяно със слава, митове и легенди. Той остана в съзнанието на курсантите, които имаха привилегията и щастието да се обучават при него, като ярка и сложна личност, извисена като звезда в носферата (сфера на разума) със своя интелект и честност, кристална морална чистота, излъчваща харизматичност, доброта, емпатия, непресъхваща творческа енергия и иновативен дух.

Ключовата дума в неговата личностна и професионална характеристика беше **Любов** – неизчерпаемата любов към обучаемите, колегите, морската наука и морските изобретения, морето, флота, корабите и машините.

Споделените лични спомени за капитан I ранг Папазов се отнасят за времето, когато бях курсант във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ и дипломант в катедра „Техническа механика“ (1967 – 1972). В спомените си отразявам и онова, което сме си споделяли съвипускниците от 27 рота за капитан I ранг Папазов, който за една немалка част от нас беше кумир, а той беше кумир и за много други випуски на Морското училище.

По случай 125-ата годишнина на Морското училище на 20 май 2006 г. беше открита Алеята на преподавателите във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“, в която капитан I ранг о.р. доц. д-р инж. Цветан Илиев Папазов е удостоен и увековечен със стела (барелеф).

Да се пише за личности като капитан I ранг о.р. доц. д-р инж. Цветан Илиев Папазов е не

само въпрос на изключително голяма отговорност, но това е преди всичко много трудно, а съществуват и рискове. Затова и досега никой не се е наемал да напише статия или книга за него, а желание за това имаше сред много негови възпитаници, колеги и приятели. Много често, когато разговаряхме за него, се „навивахме“ да напишем нещо и взаимно се подканяхме, но всичко свършваше дотам и добрите намерения оставаха до следващата среща.

В спомените ми липсват данни за научните изследвания и експерименталната дейност на капитан I ранг Папазов, тъй като не съм участвал с него в научни екипи, а освен това аз съм бил курсант, а той беше преподавател и съществува една естествена и непреодолима дистанция в познанията и времето, независимо че той се държеше много свойски и много близко с нас.

Затова моля да бъде простен от читателите, ако съм пропуснал нещо или неволно съм допуснал някъде грешка и неточност в изказа.

Стремил съм се да разкрия поне една малка част от онова **обаяние**, което излъчваше капитан I ранг Папазов като човек, педагог и учен сред курсантите и колегите си, които още говорят за него с възхищение и благоговение. Опитах се да потърся влиянието и силата на **педагогическата система**, която той прилагаше и непрекъснато развиваше. С тази своя, условно нека да я наречем, **Папазовска педагогическа система** той като че привличаше слушателите в своите аудитории и ги магнетизираше. Ние слушахме в захлас онова, което той искаше да ни каже, а материята, която преподаваше, беше сложна материя.

Изпитвахме чувство на неудовлетворение, когато по служебни причини се налагаше да отсъстваме от неговите лекции, и след това се интересувахме какво е казал в часовете капитан I ранг Папазов.

Ще запомня капитан I ранг Папазов с неговата сияйна, лъчезарна и добродушна усмивка, която не слизаше от лицето му и издаваше неговата природна доброта, финото му чувство за хумор и характерната за него елегантна ирония и самоирония. Те никого не нараняваха, а по-скоро изцеляваха и служеха като катарзис. Без да си кривим душата, при него също понякога, макар и много рядко, се случваше някой от аудиторията да се поддаде на „курсантския синдром“ – заспиване в час вследствие на огромното физическо и психическо натоварване и динамиката на живота във военното училище. Тогава бащински и добродушно капитан I ранг Папазов му казваше: „Спи, млади момко, спи! Сънят изглажда бръчките по лицето и по мозъка!“. Лекционната зала сякаш се взривяваше от курсантския смях, който изиграваше своята катарзисна роля и ни даваше своите уроци. „Удостоенията“ с такава нежна ирония курсант трябваше да е ужасно уморен, за да отпусне повторно „морна душа и тяло“ и да си позволи за втори път да заспи по време на негова лекция. Останалите курсанти пък не искаха да бъдат обект на такова „специално“ внимание на любимия ни преподавател.

В нашата рота най-много сме търсили двама офицери (разбира се, имаше и други), когато застъпваха дежурни по училище, и след вечеря ги канехме на

разговори в класните стаи на 27 рота. Това бяха капитан I ранг Стефан Донев – преподавател по политикономия, и капитан I ранг Папазов – преподавател по теоретична механика. Когато идваха при нас, ние не искахме разговорите с тях да свършват, защото научавахме толкова много неща, колкото не можем да научим по никакъв друг начин, и тези познания ни останаха за цял живот.

На срещите на випуска още си спомняме и коментираме нашите срещи с тези прекрасни хора – с много възхищение, с малко тъга и нескрита носталгия по отминалото златно време във флотската Алма матер, в която израснахме като вапцаровци! На това ни научиха десетките наши любими преподаватели, бих казал плеяда от преподаватели, отдадени на каузата, ценностите и идеалите на Морското училище, за което сме им много благодарни и признателни!

За всеки един от нашите преподаватели заслужава да се напише отделна статия или отделна книга. Дано благородната инициатива на инж. Михаил Бояджиев – съставител на книгата за капитан I ранг Папазов, а и на всички, които способстват за нейната подготовка и издаване, да се окаже кадемлия и прощъпалник към нещо ново. Нека тя да вдъхнови много други възпитаници на Морското училище да напишат статии и книги за своите преподаватели.

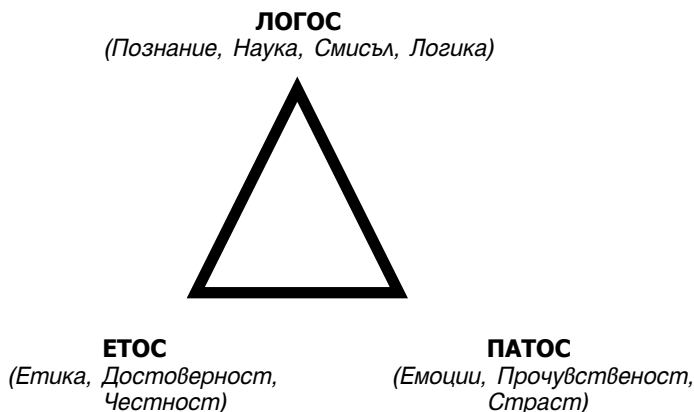
По този повод да си припомним една от сентенциите на великия Конфуций – „И най-дългият път започва с една малка крачка“, и древна поговорка на строителите, която гласи „Построяването на една къща започва с полагането на първата тухла“.

Когато оценяваме от дистанцията на времето какъв преподавател беше капитан I ранг Папазов и какво ни даде за петте години (1967 – 1972) на обучение в Морското училище, ние продължаваме да се питаме: какво той успя да ни даде в учебно-възпитателния процес?

Отговорът на този сложен въпрос е много лесен и ще го намерим в модерната педагогика, която нейният създател професор д-р Георги Лозанов, д.м.н., нарече сугестопедия (десугестивно обучение) или резервопедия. Сугестопедията е изградена върху **седем закона**: 1) Любов; 2) Свобода; 3) Убедеността на преподавателя, че нещо необикновено се случва; 4) Многократно увеличен учебен материал; 5) Цяло – Част, Част – Цяло; Частта чрез Цялото; 6) Златната пропорция; 7) Приложение на класическото изкуство и естетиката.

Природата сякаш беше дарила щедро мисълта и преподавателската дейност на капитан I ранг Цветан Папазов с духовната сила и на седемте фундаментални педагогически закона, които се явяват обезателно условие (лат. *Conditio Sine Qua Non*), т.е. условие, без което не може да се преподава качествено и ефективно.

Прозорливият ум на капитан I ранг о.р. доц. д-р инж. Цветан Папазов беше схванал съдържанието, сложността и дълбочината на основните съставни елементи на обучението и педагогическото убеждение, изразено в триадата на Аристотел:

Нека внимателно да открием всеки един от елементите на **Аристотеловата педагогическа триада** и да се опитаме да видим как те се проявяваха в дейността на капитан I ранг Папазов като наш любим преподавател по теоретична механика.

I. Логосът на капитан I ранг Папазов (*Познание, Наука, Смисъл, Логика*) имаше енциклопедични мащаби, космически измерения. Той притежаваше знания, придобивани в продължение на много години обучение в едни от най-престижните университети с международно признание:

- а) курсант – във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“;
- б) студент – в Софийския университет „Климент Охридски“;
- в) докторант – във ВУНЦ ВМФ „Военноморская академия им. Н. Г. Кузнецова“ в Санкт Петербург.

Верен на европейския девиз „Образование през целия живот“, капитан I ранг Папазов най-много време е отделял на непрекъснатата самостоятелна работа и самостоятелното творческо търсене. Неговата памет и работоспособност бяха пословични, както и академичната му вглъбеност и концентрация. Благодарение на тях той с лекота умееше да прониква в същността на най-сложните процеси и явления в природата, обществото и човека, умееше като никой друг да ни ги обяснява на разбираем за нас език, като убедително и аргументирано разкриваше сложните взаимодействия, принципи, закони и закономерности в микросвета и макросвета.

С възхищение сме слушали неговите лекции, в които ни разкриваше принципите и законите на математиката, физиката и механиката, философските закони, принципите и законите на обществото и човешката психика. Не само това – той разкриваше симбиозата и хармонията между тях и умееше да ни я представи по ясен за нас начин.

Капитан I ранг Папазов носеше у себе си духа от епохата на Просвещението (XVII – XIX в.). Това е епохата, в която беше издигната водещата **нова**

идея за развитието на човешката цивилизация – **непрекъснато възхождане на разума в обществото, същата идея, която роди и Морското училище на 9 януари 1881 година.**

Капитан I ранг Цветан Папазов владееше математиката до виртуозност и това не бе самоцелно. С присъщото си **педагогическо майсторство** в своите лекции той умело и увлекателно трансформираше познанията по математика в знания за теоретичната механика, а от там – в препоръки и изводи за добрата морска практика. Изпитите при него по теоретична механика също започваха и завършваха с математика. В хода на моето изследване за капитан I ранг Папазов имах възможността да се запозная с някои негови публикации в списание „Корабостроене и корабоплаване“, които изцяло са базирани на математическата наука.

Нашият преподавател по математика майор Христо Георгиев Грамчев, чието име също е вписано в Алеята на преподавателя, носител на ордените „За храброст III степен“ и „Кирил и Методий“ I степен, с възхищение ни говореше за математическите познания на капитан I ранг Цветан Папазов, пред когото той се прекланяше и постоянно ни го сочеше за пример, а ние изпитвахме благоговение и пред двамата.

Този **метод на капитан I ранг Папазов** за превеждане на абстрактния език на статиката, кинематиката и динамиката чрез математиката в прагматичния език на морската практика, бих го нарекъл **педагогическия метод на Папазов**, оказваше силно въздействие не само върху нашето въображение и образование, но и върху нашето възпитание и израстването ни като личности. Неслучайно Айнщайн е достигнал до **извода**: „Добрите учители са чудесни. Те променят живота на хората“. Капитан I ранг Папазов ни променяше като хора, като разкриваше пред нас все нови и нови хоризонти в морската наука.

Със своя **папазовски стил на преподаване** той ни убеждаваше, че без солидна фундаментална теоретична подготовка по математика, физика и механика не можем да израснем като машинни инженери и корабни механици. Именно затова като курсанти ние галовно и с любов го наричахме **Папаза**, а самото произнасяне на името му бе сякаш някакъв акт на свещенодействие. С такова свещенодействие флотските офицери продължават да произнасят името му и днес.

За ползата и резултатите от подготовката на корабните офицери по фундаменталните учебни дисциплини убедително разказва дългогодишният преподавател във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ к.д.п. Георги Алеков – секретар на Българската асоциация на морските капитани: „В Морското учехме като луди диференциално смятане, без да разбирам за какво ми е – после на мостика никога не ми е трябвала висшата математика, но явно е оставила отпечатък в мозъчните ми гънки, за да мога да се справям бързо с всяка ситуация“⁽¹⁾.

По времето, в което ни преподаваше капитан I ранг Папазов, у нито един от нас – неговите възпитаници, не са възниквали въпросите: нужна ли е толкова много теория за морския офицер? Трябва ли ни фундаментална теоретична подготовка? За какво пък ще ни трябват математиката и физиката на кораба?

Защо беше така?

Защото капитан I ранг Папазов беше събрал у себе си най-хубавите традиции в преподаването на фундаменталните теоретични дисциплини, които са в основата на морското дело, и ги съчетаваше с актуалните научни постижения на своето време. Защото той беше не само преподавател, а и учен, изобретател и рационализатор, конструктор, творец.

Помня как се изпълваха с гордост сърцата на курсантите от нашата 27 рота с командир капитан II ранг Калчо Добрев (по-късно преподавател със звание капитан I ранг), когато по време на празничното шествие за 24 май – Деня на българската просвета и култура и на славянската писменост, ние марширувахме пред трибуната и от високоговорителите съобщаваха патетично, че в преподавателския строй преди нас в колоната на Морско училище крачи капитан I ранг о.р. доц. д-р инж. Цветан Илиев Папазов – автор на десетки рационализации и изобретения.

Капитан I ранг Папазов беше галантен педагог като друг наш любим преподавател – капитан I ранг доц. д-р Александър Иванов Урумов, също възпитаник на ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ и на СУ „Св. Климент Охридски“.

Капитан I ранг Папазов беше и душевед като полковник Борис Стоянов Дрангов – възпитаник на Николаевската военна академия на Генералния щаб на Руската армия в Санкт Петербург. Затова капитан I ранг Папазов свято спазваше **принципа на Дрангов** „Прави това, което правя аз“, т.е. ежедневно в лекциите си с усмивка и без думи ни казваше „**Учете се така, както съм се учил аз и продължавам да се уча!**“.

Заразителният личен пример на ученолюбие, който ни даваше капитан I ранг Цветан Папазов, се допълваше от вдъхновяващата мотивация, с която ни зареждаше нашият преподавател по електротехника капитан I ранг о.р. Панайот Хлебаров – инженер и цигулар, уважаван от поколения моряци вапцаровци. В лекционните зали той постоянно ни повтаряше: „В Морското училище е събран елитът на България! Учете се!“.

По този начин преподавателите във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ реализираха на практика **основния принцип на педагогиката** – единство и приемственост във възпитателното въздействие. Това наистина ни действаше окуражаващо и мобилизиращо, даваше ни енергия и стимули да учим в състезателна надпревара, което се доказва и в реализацията на випускниците от 27 рота.

От нашата рота израснаха няколко десетки главни механици за търговското корабоплаване. Част от тях заеха много отговорни позиции в системата на водния транспорт и Параходство „Български морски флот“. Немалка част от нашите главни механици продължават да плават и сега на български и чуждестранни кораби.

Други станаха експерти и ръководители в областта на Морската индустрия, управляват морски фирми и имат собствен бизнес у нас и в чужбина. От 27 рота много офицери служиха във военноморските сили и като строеви командири в Морското училище. Част от възпитаниците на нашата 27 рота станаха преподаватели в средни училища, научни сътрудници в изследователски институти, асистенти и главни асистенти във висши училища, включително и във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“, от които двама професори и един доцент, които заемаха ръководни позиции в катедрите и факултетите.

Между нас се създадоха чудесни отношения и ние продължаваме да си правим срещи на випуска, които са много желани и приятни.

II. Патосът на капитан I ранг Цветан Папазов (*Емоции, Прочувственост, Страст*) е **вторият елемент** от Аристотеловата педагогическа триада.

Капитан I ранг Папазов не само ни преподаваше теоретична механика, а ни учеше да разбираме сложния свят на машините и корабите, даваше ни съвети как да се грижим за тях.

Като възпитаник на Морското училище, носещо името на Никола Йонков Вапцаров Моряка от 1949 година, капитан I ранг Папазов се стремеше да ни вдъхне любовта към морето и машините, които нашият патрон възпя в безсмъртната си поезия.

Когато слушахме в захлас лекциите на капитан I ранг Цветан Папазов по теоретична механика със сложните формули, уравнения, дименсии и диаграми, ние се вълнувахме от неговите вдъхновяващи увлекателни разкази за Машината. Той с нескриван възторг ни представяше Машината като жив организъм, роден от симбиозата на човешкия интелект и трансформацията на енергията, синергетичната връзка между статиката, кинематиката и динами-

ката. Затова в неговите часове ние изпитвахме още по-силна любов към морето и машините, които нашият патрон Никола Вапцаров възпя в ненадмината и до днес маринистика в световната художествена литература.

Можем да направим сравненията и изводите самостоятелно, като прочетем кратка извадка от есето „Спомени от миноносците“, което Никола Вапцаров е написал през 1931 г. специално за юбилейния сборник по случай 50-ата годишнина на Морското училище (1881 – 1931):

„Влязох в машината на „Дръзки“. Тогава още не познавах нуждите на тази властница, която сега разбирам, чувствам всяка нейна клетка, в която има и заповед, и заплаха. Помня само, че в главата ми се въртеше теорията за трансформацията на енергиите, но все пак аз не можех да проследя нишката на трансформирането – от слънцето до тези 260 оборота.

Вие познавате ли шума на машината? Не, това не е само шум, някак грубо е да се каже, че е шум. Тогава и аз така го наричах, но сега не си позволявам такива грубости. Защото това е душата на машината, това е нейният пулс, а ако тези сравнения ви се виждат много сантиментални, кажете тогава, че това е нейната диаграма.

Помня как, след като свършвах някоя работа, аз заставах до поправената част и чаках с трепет. И аз не го правех от маниерност, о, не, тука имаше дълбоки психически подбуди – в поправената част ме гледаше въплътената ми мисъл, вътре в клетките ѝ течеше моята кръв, в нея трептеше моят темперамент. И когато тя се задвижваше с прецизната акуратност на планетите, у мене бликваше възторгът на творчеството. Тогава аз я галех нежно, а в очите ми горяха искри, тогава аз я галех като моя любимка, а тя ме пръскаше със закачливо самодоволство, със затоплено от знойната ѝ плът масло...“.

С художественото слово Никола Вапцаров завеща на поколенията любовта към морето, корабите, машините и моторите, които пеят:

*„Моторът, който пее горе,
е труд на моите ръце.
А тази песен на мотора
е кръв от моето сърце.“*

Никола Вапцаров, из „Двубой“, „Моторни песни“

Този цитат от Вапцаровата творба и днес може да се види като своеобразно лого на катедра „Корабни силови уредби“ във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ и напомня на бъдещите и настоящите корабни офицери за неразривната връзка „човек – техника“. Това не е случайно и не е отсега, а се базира на стари традиции. Корабните механици чувстват Никола Вапцаров като свой събрат по професия и по дух. На това преподавателите от техническите катедри учат курсантите и студентите – бъдещи капитани и механици. Ето два примера.

Пример 1. В юбилейния сборник „80 години Морско училище (1881 – 1961)“, капитан III ранг Атанас Вълчев (впоследствие ръководител на катедра „Корабни силови уредби“, капитан I ранг, доцент, доктор), преподавател по двигатели с вътрешно горене, е публикувал вълнуваща статия, озаглавена „Машината припява и навява топла вяра“. В статията капитан III ранг Вълчев е записал: „Нашата задача е курсантите да се запознаят с намиращата се на въоръжение техника, да могат, прилагайки най-активно своите знания и умения, да доведат до такова състояние своето завещане, щото винаги да им „напява топла вяра“ и никога да не ги подвежда в критически и опасни минути, които морето и боят могат да поднесат“ (стр. 28 – 29).

Пример 2. Капитан I ранг доц. д-р Веселин Стоянов – бивш ръководител на катедра „Корабни силови уредби“ и декан на факултет „Инженерен“, в своите лекции редовно организира с курсантите и студентите дискусии за Никола Вапцаров и богатите традиции на Морското училище, което подготвя новите вапцаровци.

От направеното по-горе кратко сравнение, а и от посочените примери, се вижда, че Никола Вапцаров с художествени средства прецизно изразяваше отношението на човека към машината, на която той вдъхна Душа чрез своето творчество със своите песни за Човека и „Моторни песни“!

Капитан I ранг о.р. доц. д-р инж. Цветан Илиев Папазов също така прецизно, но с методите на науката, езика на математиката и фактите от експерименталните изследвания, изразяваше отношението на човека към машината като неин създател и творец, който умее да усети Душата на машината.

Така поетът Вапцаров и ученият Папазов през XX век в Морското училище възпяха човека, корабите и морето, като вдъхнаха на машините Душа.

По този начин Вапцаров с помощта на художествените методи изпревари с повече от половин век онова, което модерните изследователи на XXI век разработиха с научните методи – теорията за духовността на професионалистите с опасни професии (летци, моряци, космонавти) и разкриха същността на Душата на летеца, на моряка и на космонавта, откриха съдържанието на емоционалната и духовната интелигентност.

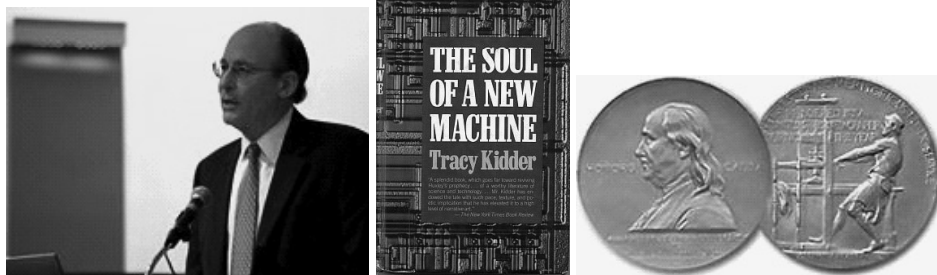
Това е един уникален принос на Никола Вапцаров в световната литература, който следва още по-пълно да се оцени, популяризира и внедрява в учебно-възпитателната дейност на морските университети!

Тези български открития очакват тепърва да бъдат оценени най-напред в България, а след това и от останалия свят! Откритията на чуждестранните автори в тази сфера, макар и да са направени половин век по-късно, отдавна са оценени, признати и наградени с високи отличия.

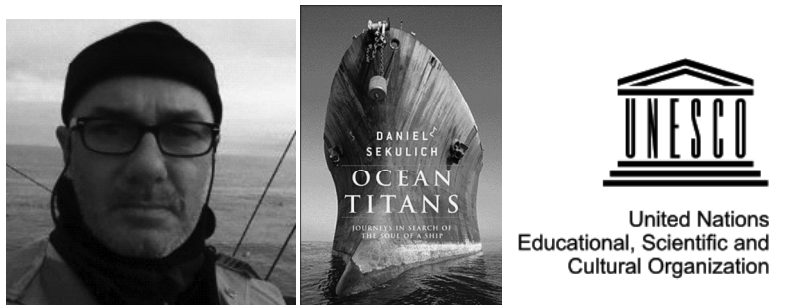
Има ли корабът душа?

Едва 50 години по-късно след Никола Вапцаров други чуждестранни автори започват да издават книги за душата на машините и корабите, които са отличени с високи награди:

1. John Tracy Kidder. The Soul of a New Machine. 1981. (The Pulitzer Prize)

2. Daniel Sekulich. Ocean Titans: Searching for the Soul of a Ship. 2006. (UNESCO Prize)

Капитан I ранг о.р. доц. д-р инж. Цветан Илиев Папазов със своя живот и своята педагогическа и научна дейност показва какво означава да си истински вапцаровец! В чест на 100-годишнината от рождението на патрона на Морското училище в монографията „Никола Йонков Вапцаров – Моряка. Поетът, който сроди морето и машините с човешката душа и възпя вярата и любовта, свободата и мира“ е издигната идеята за учредяване от Международната морска организация на **Вапцаровска международна морска премия**. Тази идея очаква своята реализация!²⁾

III. **Етосът** на капитан I ранг Цветан Папазов (*Етика, Достоверност, Честност*) е **третият елемент** от Аристотеловата педагогическа триада.

Като преподавател и първи ръководител на катедра „Техническа механика“, капитан I ранг Папазов успява да установи прекрасни междуличностни отношения в катедрения колектив, основани на честността и доверието, взаимопомощта и сътрудничеството, откритостта, морала и човешината. Това е много актуално и днес.

Един от **фундаменталните уроци и съвети** към ръководителите на катедри и катедрените колективи, които ни остави капитан I ранг Папазов, е: в катедрата трябва да витае дух на добронамереност и загриженост за развитието на академичния състав, а ръководителят на катедрата да дава личен пример на почтеност, етичност, честност, доброжелателност, законност и да стимулира професионалното и личностното развитие на преподавателския състав. За катедра „Техническа механика“ това не беше обикновено пожелание, а действителен факт, в който ние, като курсанти, се убеждавахме, като гледахме преподавателите от катедрата как се уважават един друг и същото уважително отношение имаха и към нас, техните обучаеми. Особен акцент капитан I ранг Папазов поставя на **моралните ценности в катедрата** и това е напълно обяснимо – моралът не е от вчера. Съвременните изследвания на артефактите от миналото показват, че още преди повече от 100 000 години социалните връзки и моралните норми между хората са започнали да играят по-голяма роля в техния живот и са способствали за тяхното групово оцеляване.

Под влияние на творческия дух, морала и честността във взаимоотношенията в катедра „Техническа механика“, ръководена от капитан I ранг Папазов, когато станяхме петокурсници и настъпи времето да разработваме дипломни работи, аз нито за миг не се колебах при избора на тема, катедра и научен ръководител. Моето първо желание беше да бъда дипломант в катедра „Техническа механика“ и разработих темата за вълновите предавки под научното ръководство на емблематичния и харизматичен преподавател по машинни елементи капитан I ранг инженер Цвятко Дончев, при когото имахме занятия в трети курс. Тази тема, след успешната ѝ защита пред Държавната изпитна комисия, беше призната за рационализация и получих Свидетелство за рационализатор, което капитан I ранг инженер Цвятко Дончев ми изпрати в Созопол, където бях вече на служба като лейтенант в 10. бригада ракетни и торпедни катери. Радостта от признанието и оценката на дипломната ми работа, които даваха ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ и Технико-икономическият съвет към него, бяха неописуеми. Спомените от това събитие не мога да забравя и днес, с чувство на благодарност, удовлетворение и гордост ги разказвам на моите курсанти и студенти, както и на моите деца и внуци.

Капитан I ранг Цвятко Дончев е широко скроен човек, отличава се с широки познания и умения по методология на научните изследвания, още по онова време канеше чуждестранни преподаватели, свои приятели, да ни изнасят лекции по машинни елементи. От него получих и първия старт в моята научна кариера, за което съм му много признателен. Когато защитих втората си дисертация за научната степен „Доктор на психологическите науки“, капитан I ранг Дончев беше един от първите, на когото отидох да благодаря за това, на което ме е научил още като курсант.

Още оттогава аз възприех и следвам модела на отношения между преподаватели и курсанти, който бяха изградили преподавателите в катедра „Техническа механика“. Наблюдавах ги отблизо, защото имах щастието да съм дипломант на капитан I ранг инженер Цвятко Дончев. По този начин в продължение на няколко месеца ежедневно работех в катедрата и се възхищавах от прекрасните хора, които капитан I ранг Цветан Папазов ръководеше и вдъхновяваше за педагогическо и научно творчество.

Времето убедително доказва, че утвърденият от капитан I ранг Папазов стил на работа и ръководство на катедра „Техническа механика“ е печелившият, иновативният и перспективен стил на бъдещето.

Създаденият от капитан I ранг Папазов творчески дух и ведра социално-психологическа атмосфера днес се обозначават с много модерни категории като Bridge Team Management, Bridge Teamwork, Team Building, Team Engine и др. Международната морска организация чрез различни моделни курсове въведе задължително обучение на командния състав по корабите по тази тематика.

Когато бях дипломант в катедра „Техническа механика“, имах усещането, което не ме напуска и сега, че капитан I ранг Папазов беше въвел **най-модерните принципи на взаимоотношения между преподавателите в катедрата**, които продължават да са в основата на отношенията между треньорите в Германия:

1. Говорят един с друг, вместо един по адрес на друг.
2. Отворени са за конструктивна критика, която се изразява вътрешно.
3. Навън се презентират позитивно.
4. Уважават се един друг дори при различни възгледи и виждания.
5. Показват интерес към собственото си развитие във всички значими области.
6. Показват интерес за колективна работа в цялостната концепция на екипа (клуб, тим, отбор).
7. Помагат си взаимно.

Там, където този принципен подход във взаимоотношенията между преподавателите в катедрите е въведен и където функционира такъв стил на ръководство, резултатите са по-добри и отношенията са много по-човечни.

Това са моите курсантски спомени за капитан I ранг Цветан Папазов като наш любим преподавател. Читателите, които проявяват по-голям интерес към научноизследователската дейност на капитан I ранг о.р. доц. д-р инж. Цветан Илиев Папазов, могат да получат по-прецизна информация от електронните сайтове на ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ (<http://www.naval-acad.bg>), Съюза на учените – Варна (<http://www.su-varna.org>), Асоциацията на възпитаниците на Морското училище (<http://www.avmu.org>), както и от много други публикации:

„Първият началник на катедрата – Цветан Папазов, работил в катедрата от 1957 до 1977, се отличава с енциклопедични знания и научни интереси в областта на механиката, лазерната оптика, хидродинамиката, хидроакустиката и електрониката.

И до днес авторитетът на катедра „Техническа механика“ се гради с неговото име.

Оставил е ярък спомен в съзнанието на поколения възпитаници на училището, на които е преподавал.

По-значимите разработки, в които е участвал, са „Радиохидроакустични буйове за охрана на морската ни граница“, която прерасна в цял клон на военнопromишления комплекс на Република България, и „Подводна система за противоминна борба“.

Значимо и авторитетно е участието му в мащабния проект „Плавателен канал Дунав – Черно море“.

Вместо заключение

Много са причините и факторите, които са повлияли позитивно върху личностното и творческото развитие на капитан I ранг о.р. доц. д-р инж. Цветан Илиев Папазов и са създали условията и средата, в които да се проявят най-пълноценно неговата ерудиция, педагогическа дарба и изследователски талант.

Малка част от отговорите на тези сложни въпроси открихме в една от сентенциите на първия президент на САЩ Джордж Вашингтон (1789 – 1797): „Успехът е упорита работа, добро образование и подходяща среда!“.

През 70-те години на XX век се оформи ново научно направление – **Психология на средата** (Environmental Psychology – Harold M. Proshansky: The Field of Environmental Psychology: Securing Its Future; p. 1467 – 1468), която ни дава познания как да променяме средата така, че нашият живот да става по-хубав и по-щастлив и ни показва как по-добре да реализираме своите способности, интелект, дарования, талант.

От много години съществува известно признаване на значението на средата за определяне на поведението. Влиянието на средата върху човека е взаимно свързано и се отнася както до биосферата, така и до социосферата и ноосферата.

В продължение на 135 години Морското училище е създавало гравивна и позитивна среда, в която да се развиват талантите и дарованията, включително от ранга на капитан I ранг Папазов. Когато честваме 135-ата годишнина на Морското училище, не може да не споменем поне още няколко светли примера, които символизират онова, което е сътворявано и пренасяно през годините на три столетия, а чрез тях да сведем глави пред всички, които са

дали своя принос за изграждането и развитието на българската морска гордост, олицетворена от ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“.

– Приносът на капитан Павел Кузминский (1840 – 1900) – един от първите началници на училището (1884 – 1885), известен учен и изобретател с международно признание. Поставя основите на първата българска морска библиотека, създава първото българско научно-техническо дружество, проектира първата в света работоспособна газова турбина, член е на четири отдела в тогавашното Руско императорско техническо дружество в Санкт Петербург през 1880 г.

– Първият българин с техническо образование, който постъпва на служба във флота, и първият българин, началник на Морското училище – капитан I ранг Константин Божков (1857 – 1942). Той е сред пионерите на българското корабостроене, работи активно в Българското техническо общество, участва в редакционната колегия на списание „Славянин“. Божков е първият българин, член на Императорското руско техническо дружество.

– Знаем, че силата на лидерите е в техните последователи, а първопроходците на Морското училище имат плеяда от последователи: капитан I ранг Неделчо Недев (1875 – 1947); д-р Георги Пецов (1899 – 1970); капитан I ранг Борис Рогев (1898 – 1976); **капитан I ранг, доц. д-р Цветан Папазов (1927 – 2005)**; капитан I ранг, професор доктор на техническите науки Емил Станчев (1930 – 1985 г.) и мн. др.

В Алеята на преподавателя са увековечени част от многобройните радатели на морската идея на България и ние се прекланяме пред създателите на морското образование в България. Горди сме, че капитан I ранг о.р. доц. д-р инж. Цветан Илиев Папазов, който ни е учил, е част от плеядата!

БЕЛЕЖКИ

1. Интервю на Стефан Денков с к.д.п. Георги Алеков „Човешината прави моряшкия живот по-лесен и сигурен“, публикувано във в. „Черно море“, брой 4999 от 24.04.2014.
2. Пеев, Илия. Никола Йонков Вапцаров – Моряка. Поетът, който сроди морето и машините с човешката душа и възпя вярата и любовта, свободата и мира. ИК „Стено“. Варна, 2009, 224 с.. ISBN: 9789544494506.

**SOME MEMORIES OF OUR LECTURER
ON THEORETICAL MECHANICS AT NAVAL ACADEMY
“N. Y. VAPTSAROV” CAPTAIN RESERVE OFFICER, ASSOCIATE
PROFESSOR DOCTOR ENGINEER TSVETAN ILIEV PAPAZOV
– SCIENTIST, INVENTOR, TESTER, PEDAGOGUE AND SOUL
CONNOISSEUR**

Abstract. The article is devoted to 135th anniversary of Naval Academy “N. Y. Vaptsarov”, Varna. The pedagogical outlook and gift of captain reserve officer associate professor doctor engineer Tsvetan Iliev Papazov, lecturer in Theoretical Mechanic are being presented in the article. The pedagogical methods and charismatic personality of captain Tsvetan Papazov, his erudition and inventor’s talent are given special attention.

The article compares and harmonizes the scientific methods of captain Tsvetan Papazov and the artistic abilities of Nikola Vaptsarov to give the machine a Soul, a Soul to the ships, a Soul to the new machines.

As a result of the research a proposal to the International Maritime Organization in London is being made of establishing an International Vaptsarov Maritime Prize.

✉ **Prof. Dr. Eng. Iliya Peev, Captain Reserve Officer**
Naval Academy “Nikola Yonkov Vaptsarov”
Varna, Bulgaria
E-mail: ippeev@abv.bg